

Llindar

Emili BOIX-FUSTER

Societat Catalana de Sociolingüística

Em plau poder presentar el número 23 de TREBALLS DE SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA. Tal com és habitual en els darrers números de la revista, aquesta consta de quatre parts. La primera, de caire monogràfic, inclou set articles que, d'una manera o altra, ofereixen al lector un tast de les recerques més recents sobre sociolingüística de la variació als països de llengua catalana. Miquel Àngel Pradilla, el coordinador d'aquesta secció monogràfica, en fa la presentació corresponent, que va precedida d'un article en memòria de la vida i obra de M. Teresa Turell, gran lingüista de la variació. La segona part, de caràcter miscel·lani, ofereix dotze articles que reflecteixen la gran diversitat d'orientacions que s'engloben dins la sociolingüística al nostre país. Una tercera secció, la integren sis ressenyes de novetats recents de sociolingüística. Finalment, la memòria d'activitats de la Societat Catalana de Sociolingüística, l'associació de la qual depèn aquesta revista, corresponent a l'any 2012, tanca el volum.

La *sociolingüística de la variació* —denominació que sembla imposar-se, davant de competidors com *sociolingüística quantitativa*, *sociolingüística correlacional*, *dialectologia social*, *sociolingüística «estricta»* o simplement *variacionisme*— és una tradició que comença a consolidar-se al nostre país, com mostren els balanços de Turell (1995), de Mas i Montoya (2004) o del mateix Pradilla (2008). Les concepcions variacionistes de la llengua, però, encara no amaren les ideologies de gaires investigadors per raons diverses. En primer lloc, entre alguns sociolingüistes molt polititzats, la sociolingüística variacionista no seria prioritària perquè no tracta amb prou ardor del conflicte entre la llengua subordinada i les llengües dominants. Val a dir que certament en algunes zones del país no es pot estudiar la llengua espontània catalana (el *vernacular*, que diuen els variacionistes), perquè aquesta ha estat desplaçada o substituïda per llengües sobrevingudes. En segon lloc, alguns lingüistes no tenen en compte la sociolingüística de la variació per por o distanciament respecte al seu quantitativisme. En tercer lloc, i probablement de manera més important, alguns lingüistes no assumeixen la concepció social de la llengua i del canvi lingüístic

que proposen els variacionistes. Els nous mètodes i tècniques teòricament haurien de permetre construir ponts entre les diverses branques dels estudis del llenguatge per tal d'investigar el canvi lingüístic: per exemple, l'alta qualitat dels enregistraments, les tècniques per a la recollida de dades representatives de la comunitat lingüística, les tècniques informatitzades per a l'anàlisi de l'ona fònica, les aplicacions de les teories probabilístiques, els nous mètodes per a l'anàlisi multivariant de la variació lingüística, o tot el desenvolupament de la lingüística de corpus (Labov, 1994 i 2001). Estudiar aquest canvi no hauria de ser una empresa quixotesca, si s'accepta de debò que la llengua és (també) una institució social.

La sociolingüística de la variació parteix justament d'una presa de posició clarament social. Meillet (1906, citat per Weinreich, Labov i Herzog, 1968: 176) afirmava ja fa molts anys que «la forma més forta d'explicació [de l'estructura i el canvi lingüístics] prové d'una anàlisi de les condicions socials». En un capítol citat moltíssimes vegades (Weinreich, Labov i Herzog, 1968), els iniciadors de la sociolingüística de la variació concretaran més les idees generals de Meillet i plantejaran ja uns principis que encara són un terreny per a desenvolupar. Fonamentalment Weinreich (mort molt jove) i els seus deixebles plantejaren que calia esbotzar la idea falsa que l'estructura anava lligada a l'homogeneïtat i que, en canvi, calia analitzar i entendre la diversitat estructurada. Ho diuen cruament: «l'absència d'heterogeneïtat estructurada seria disfuncional» (Weinreich, Labov i Herzog, 1968: 101). El programa de recerca que esbossaven aquests tres investigadors nord-americans continua essent vàlid. Els problemes empírics que proposaven per a una teoria del canvi lingüístic eren els de «restricció» (*constraints problem*), «transició» (*transition problem*), «incrustació» (*embedding problem*), «avaluació» (*evaluation problem*) i «actuació» (*actuation problem*). Els set principis amb què clouen el seu capítol (1968: 187-188) continuen essent un estímul per a tots aquells (sociolingüistes, dialectòlegs, historiadors de la llengua, fins i tot lingüistes *tout court*, que no tinguin por de la matriu social de la llengua) que estudien el canvi lingüístic, actual o en el passat:

Algunes afirmacions sobre la natura del canvi lingüístic són centrals en la nostra concepció d'aquests problemes:

1. El canvi lingüístic no hauria d'identificar-se amb un canvi aleatori que procedís de la variació inherent en la parla. El canvi lingüístic comença quan la generalització d'alternatives concretes en un subgrup donat dins la comunitat de parla agafa una direcció determinada i adquireix el caràcter d'una diferenciació ordenada.

2. L'associació entre estructura i homogeneïtzació és una il·lusió. L'estructura lingüística inclou la diferenciació ordenada dels parlants i dels estils mitjançant regles que governen la variació en la comunitat de parla: el domini nadiu de la llengua inclou el domini d'aquestes estructures heterogènies.

3. No tota la variació i heterogeneïtat en l'estructura lingüística comporta canvi, però tot canvi comporta que prèviament hi hagi variació i heterogeneïtat.

4. La generalització del canvi lingüístic a través de l'estructura lingüística ni és uniforme ni és instantània; comporta la covariació de canvis associats durant

períodes substancials de temps, i es reflecteix en la difusió d'isoglosses en àrees geogràfiques.

5. Les gramàtiques en què té lloc el canvi lingüístic són gramàtiques de la comunitat de parla. Com que les estructures variables que es troben en la llengua són determinades per funcions socials, els idiolectes no proporcionen la base per a gramàtiques consistents internament.

6. El canvi lingüístic es transmet per la comunitat com a un tot; no res limita a etapes diferenciades dins la família. Siguin quines siguin les discontinuïtats que es trobin en el canvi lingüístic, són el resultat de discontinuïtats específiques a l'interior de la comunitat, més que no pas productes inevitables del salt generacional entre pares i fills.

7. Els factors lingüístics i socials es troben profundament interrelacionats en el desenvolupament del canvi lingüístic. Les explicacions que es limitin a un d'aquests dos factors, tant fa que estiguin ben construïdes, no reeixiran a comprendre el gavadal ric de regularitats que es poden observar en els estudis empírics del canvi lingüístic.

Per la seva banda, els dotze articles de la secció miscel·lània reflecteixen prou bé la diversitat calidoscòpica de la sociolingüística dels països de llengua catalana. Pot ésser significatiu que cinc d'aquests dotze articles tractin aspectes relacionats amb les concepcions entorn de les llengües (ideologies, actituds, representacions, mentalitats, imaginaris...). No debades la legitimació de les llengües és un camp ben actual de lluita tant discursiva com sociopolítica. Així, Avel·lí Flors analitza «L'idioma que ens connecta a tots». Els discursos sobre l'aprenentatge de l'anglès dels adolescents de Mataró». Josep J. Conill i Anna Salomé analitzen els discursos entorn de la substitució lingüística a Castelló de la Plana. Josep Ubalde compara les actituds envers la llengua catalana entre adolescents a Catalunya i a la franja aragonesa. Rita Peix estudia les motivacions dels pares d'alumnes d'ensenyament en català a la Catalunya del Nord. Finalment, Josep Soler compara les ideologies lingüístiques legitimadores del català i de l'estonià. Precisament el tema monogràfic del proper número 24 d'aquesta revista seran les ideologies lingüístiques.

Els articles que completen la part miscel·lània són els següents. Alà Baylac-Ferrer presenta «L'ensenyament en català a la Catalunya del Nord: primer pas per a una eventual reversió sociolingüística». Joan Costa ens ofereix un programa d'investigació a «La recerca sobre normativa: proposta general» (sabem encara massa poc sobre la implantació social de les reformes fabrianes). Maria Dolors Areny se centra en els elements clau per a entendre l'èxit o el fracàs de la catalanització amb «Llengua d'ús principal de les xarxes socials dels infants bilingües inicials: anàlisi dels factors intervinents». Neus Nogué, des de la pragmàtica, presenta «M'encantaria poder venir a l'estadi a jugar contra el meu equip»: dixi de persona, *footing* i identitat, una entrevista a Pep Guardiola». Xavier Tenorio analitza un dilema metodològic amb «Llengua inicial i llengua amb progenitors. Una mateixa realitat o dues variables diferents?». Finalment, *last but not least*, dos articles, a més del de Soler ja esmentat, miren cap enfora, amb una saludable visió d'altres realitats sociolingüístiques, que

ens poden ajudar a entendre millor la nostra. D'una banda, Miquel Cabal descriu «El rus com a *lingua franca* als estats postsoviètics», i, de l'altra, Gwendal Denis, Immaculada Fàbregas i Meic Stephens, coordinats per Martine Berthelot, reten un «Homenatge a Pêr Denez, defensor de la llengua i la cultura bretones».

Finalment cal recordar el traspàs recent de dos investigadors socials: John J. Gumperz (1922-2013) i Juan J. Linz (1926-2013). Gumperz, professor a la Universitat de Califòrnia a Berkeley, fou clau en la difusió de la sociolingüística interaccional. Linz, professor a la Universitat de Yale, fou un dels primers a analitzar l'organització lingüística de l'Estat espanyol. Destaquem el seu treball pioner «Politics in a multilingual society with a dominant world language: the case of Spain» (Linz, 1975). Tots dos, estiguem o no d'acord sempre amb les seves opinions, ens han ajudat a entendre la diversitat lingüística.

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- LABOV, William (1994). *Principles of linguistic change*. Vol. I: *Internal factors*. Cambridge, Mass.; Oxford: Blackwell.
- (2001). *Principles of linguistic change*. Vol. II: *Social factors*. Cambridge, Mass.; Oxford: Blackwell.
- LINZ, Juan J. (1975). «Politics in a multilingual society with a dominant world language: the case of Spain». A: SAVARD, Jean-Guy; VIGNEAULT, Richard (ed.). *Les états multilingues: Problèmes et solutions*. Quebec: Université Laval, p. 367-444.
- MAS, Antoni; MONTOYA, Brauli (2004). «La sociolingüística de la variació als Països Catalans: estat de la qüestió». *Caplletra*, núm. 37, p. 245-268.
- MEILLET, Antoine (1906). «L'état actuel des études de linguistique générale». Reimprès a: *Linguistique historique et linguistique générale*. Vol. I. París: Champion, 1926, p. 1-18.
- PRADILLA, Miquel Àngel (2008). *Sociolingüística de la variació i llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- TURELL, M. Teresa (ed.) (1995). *La sociolingüística de la variació*. Barcelona: PPU.
- WEINREICH, Uriel; LABOV, William; HERZOG, Marvin I. (1968). «Empirical foundations for a theory of language change». A: LEHMANN, W. P.; MALKIEL, Y. (ed.). *Directions for historical linguistics: A symposium*. Austin; Londres: University of Texas Press, p. 95-195.